A művészet hovatartozás

Érdemes művész: Szalay Ferenc

Szalay Ferenc festőművész több mint három évtizede egyik meghatározó egyénisége kortárs képzőművészetünknek. A főiskola elvégzését követően saját elhatározásából választotta élete terepül Hódmezővásárhelyt, s vált a felszabadulás utáni vásárhelyi művészet „második hullámának" egyik vezető képviselőjévé. Szeged város nyeresége, hogy két évtizede a Tömörkény gimnázium és művészeti szakközépiskola művész-tanára és igazgatóhelyettese. Alkotói munkáját Munkácsy- és SZOT-díjjal ismerték el, az idén felszabadulásunk ünnepén Érdemes Művész címmel tüntették ki.

— *Még a hatvanas években, a vásárhelyi festészet kiemelkedően jelentős évtizedében azt mondta egy interjúban: „nekünk is van magyar anyanyelvünk a képzőművészetben". Két évtized múltával változott-e meggyőződése, s ha nem, miben érhető tetten ez a képzőművészeti anyanyelv?*

— Hadd hívjam segítségül Arany Jánost, akinek gondolataival azonosulni tudok. A Kozmopolita költő című versében ezt írta: *„Nem szégyellem, nem is bánom, / Hogy, ha írnom kelle már, / Magyaros lett irományom / S hazám földén túl se jár;"*. Ebből azt szűrtem le, hogy minden művész számára alapvetően meghatározó érvényű közeg a haza, a táj és emberi kapcsolatai. Ez az alapállás feltételezi, hogy a művészet nem stíluskérdés, nem állandó és sanda igazodás különféle fölbukkanó, föllángoló és kihunyó irányzatokhoz. A művészet hovatartozás, vállalt elkötelezettség, etikai bátorság és emberi magatartás kérdése. S ebből adódóan vagy van mondanivaló, vagy nincs. S a mondanivaló, a festői palackposta — ha tiszta indulat és tisztességes szándék szülte — kikényszeríti a formát. Én ebben hiszek, ennek szellemében dolgozom.

— *Harminc éve is elmúlt, hogy főiskolásként megbabonázta Vásárhely. Gondolom, nem csupán festői hagyományai, progresszív öröksége, de maga a város, és a lakóira jellemző bensőséges, emberi kapcsolatok fészekmelege is. Azóta sokat változott a világ. Miként érzékeli ezt az átlagosnál érzékenyebb lelkületű művész?*

— Úgy érzem, jól választottam otthont e hazában. Vásárhely példásan ápolja szellemi örökségét, gondozza értékeit. Annak idején bennünket, fiatal művészeket hamar befogadtak, s nemcsak a szellem emberei, hanem a kétkeziek, a tanyák parasztjai is. Ma is azt tapasztalom, hogy a tiszta emberi kapcsolatok szélesíthetők, nem ritkul a levegő, nincs légszomj, a munka egyre nagyobb terhei, a televízió csábítása és a befelé forduló élet ellenére sem csappant az érdeklődés és a fogékonyság a képzőművészet iránt. Az lehet, hogy mindez nem olyan látványos, nem annyira felszínen levő jelenség, mint régebben.

— *E mondat sarkalatos pontja Szalay Ferenc művészi pályaképének is. A hatvanas évekből csak úgy szikráznak a meghatározó érvényességű képek: Téeszelnökség, Közgyűlés, Esküvő, Cantata profana, majd a korszakot összegző mű, a Történelem. A hetvenesnyolcvanas éveknek mintha nem lennének ilyen látványos, szintetizáló alkotásai.*

— A hatvanas években olyan nagy eseményeknek voltunk tanúi és felelős krónikásai, amelyek a magyar parasztság évezredes történelmének talán legnagyobb változását hozták. Az átalakulás külsőségeiben megfogható, tetten érhető volt. A belépési nyilatkozatot alá kellett írni, a szavazó kezeket fel kellett emelni, az elnökség kiült a kultúrház piros drapériás dobogójára. Később a gondok is, a voksok is, az örömök is visszább húzódtak, az érzelmek szférájába, az emberi kapcsolatok bonyolultabb viszonylatrendszerébe, a belső világ mélyrétegeibe. Kutatásuk, tetten érésük, művészi megfogalmazásuk éppen ezért izgalmas, bár nehezebben kibontható, és nem is annyira látványos.

— *Úgy látom, az utóbbi évek munkáit három témakör köré csoportosíthatjuk: a paraszti élet változásainak lírai dokumentálása, történelmünk egyes időszakának újraértékelése, és a legbensőbb közös élmények ritka pillanatainak megragadása.*

— A világ rendkívül sokféle, fölfogni, megragadni is képtelenség. Amit csinálok, az viszont behatárolható, amit festek, szeretném mélyebben és alaposabban megismerni. Napjaink föl-gyorsult tempójában, a zaklatott világban keressük a támpontokat. Nekem ilyen támpont például egy évszázados paraszthaz, egymást követő generációk keze nyomával, arányrendjével, funkcióival, „üzenetével". Izgat az a változás, amely a parasztság mindennapjaiban jelen van. Vállaltam, hogy képeimen látványos motívumokat állítok szembe egymással: lóhúzta szekeret és mezőgazdasági repülőgépet, tapasztott falú tanya tenyérnyi ablakát és óriás szörnyre emlékeztető kombájnt. Érdekel 1848 és következményei. Mai helyzetünkben, képek során újraértékelve, segíthet abban, miként lehetne ma pirulás nélkül helytállni. Ami pedig a harmadik témakört illeti: nagyon szeretem a kamaramuzsikát és a barátaimat. A találkozásokra ideális környezet a mártélyi szélmalom. Az együttes zenélés és zenehallgatás talán a közösség legszebb és legmélyebb megnyilatkozása. Egy-egy ilyen összejövetelen a test és a szellem egyszerre töltekezik. Ma a képzőművészet is naprakész akar lenni. Pillanatnyi igényeknek igyekszik megfelelni, múló divatokat lovagol meg. Néha már csak a szenzáció számít. Csakhogy a szenzáció egyszer hat, másodszorra már unalmas. A művészet lételeme pedig az időbeni érvényesség.

Ha Arany-verset idézett Szalay Ferenc, a zárósorokat is tőle kölcsönzöm: *„És ne gondold, hogy kihalnak / Sújtott népek hirtelen, / Amíg össze-zeng a dalnok / S a nemzeti érzelem"*. Ezt vallva, építi művészetét egy *érdemesnek* ítélt festő — közöttünk.

Tandi Lajos

Színház a képtárban

Nagy László felvételei

Részlet a kiállításról: középen IV. Henrik köpenye, háttérben a Vérnász színpada

Ez a mű — ahogy mondani szokás — *duplafenekű*.

Az első a *szem* élménye *Molnár Zsuzsa* díszlet- és jelmeztervező kiállításán. A Szegedi Nemzeti Színház tervezőművészének tárlatán a belépőt megkapó látvány fogadja. A térben és a falakon esztétikusan elrendezett tárgyak: fényképek, makettek, rajzok, bábok, nagyméretű színpad-imitáció. A gyors szemle után is föltűnik: a kiállított terveknek csak a *töredéke* valósult meg eddig színházban.

Az élmény másik, mélyebb szintje: *dráma* a kiállítóteremben. Erős gondolatiságú, hatásos kamaraműfaj ez itt. Avagy: a tervező monológja — ars poeticával? Vagy: jól megszerkesztett vallomássorozat a színház mibenlétéről, természetéről, amelyben — szerkesztettség ide, vagy oda — monomániásan ismétlődik, hogy: *a színház: a világ?* Vagy inkább tragikomikus felhangokkal tűzdelt „társalgási" műfajról van szó, melynek címe: *Sok terv keres egy rendezőt?*

Tessék elmenni, megnézni és eldönteni.

*

— *Hogyan került a prágai főiskolára?*

— Képzőművészeti szakközépiskolát végeztem, és mindenképpen díszlet- és jelmeztervező akartam lenni. A pesti főiskolán csak akkor indult a képzés, amikor én már harmadéves voltam Prágában.

— *Nagy hírű az ottani iskola, ezt tudjuk; mégis: milyen?*

— Megtanít önállóan gondolkodni. A professzorok ahányan vannak, annyiféle színház- és tervezői felfogást képviselnek, a hallgatók mindet magukba szívják, és elindulhatnak a saját útjukon.

— *Molnár Zsuzsa melyik úton indult?*

— Nehéz szavakkal kifejezni, mert ha azt mondom, a totális színház eszménye az enyém, nem biztos, hogy mindenki jól érti.

(Azt javasoltam, talán haladjunk a kiállítás „képeinek" sorrendjében, és kiderül valami közelebbi. Ott van például, szemben a terem bejáratával, a tárlat legmonumentálisabb építménye, *Lorca Vérnászának* színpada. Fehér, vörös, fekete — ezek a színei. Halott táj, elhagyott tárgyakkal. Enyészet. Itt minden megtörténhet.)

— A Vérnász embersége, költészete erős hatással volt rám. Nagyon nem szerettem a realista Vérnász-előadásokat. *Bunuel* filmjeire gondoltam, és olyan játékot képzeltem el, amelyből kihagyhatatlan a tánc, a rituálé, a szimbolikus közeg; amelyben „közlekedni" lehet a szürrealitásból a reális világba, és viszont.

Turandot hercegnő

— *Ezek szerint egész előadásokat gondol ki, tervez el, képzeletben színpadra állít különböző műveket?*

— Természetesen mindenféle műfajt és elképzelést ki kell tudni szolgálni a tervezőnek. De itt, most a vágyaimat szeretném bemutatni, a saját gondolataimat egy-egy műről, előadásról, amelyek még rendezőre várnak. A rendező persze nem megkerülhető, tudom, de meggyőződésem, hogy *adukat* kell a kezébe adni, és aztán együtt valamely produkció minden egyes résztvevőjével olyan végeredményt, előadást produkálni, amely lényegeset képes mondani a darabról, a darabbal — minden nézőnek. Ez nem megy, ha a színpad csak statikus háttér, csak plakát. A színpad legyen képlékeny, átalakulásra képes, ugyanúgy legyen drámai ideje, fejlődése, mint a színésznek. Ne illusztráljon, hanem gondolkodásra, megfejtésre késztessen. Legyen az előadásélmény összetettségének érdemes eleme.

(*Shakespeare Coriolanusának* Molnár Zsuzsa által elképzelt színpada alighanem ilyen. Sokféle mozgásra képes körszínpad, ami önmagában is különféle hatalmi konstellációk természetére való következtetésre hívja a nézőt. A billenőcsukló úgy működteti, hogy — például — amikor egy ember ágál a felső körcikkben, látva látszik, tömeg tartja a magasban . . .)

— *És a jelmezek?*

— Hasonló a funkciójuk. *Mentes József* játszotta IV. Henriket Szegeden — nem ebben a palástban, amit most kiállítottam. Ez a hatalmas ruhadarab nem fért volna el, nem tudott volna működni a megvalósult előadás díszletében, amit nem én terveztem. Ez a palást tudniillik olyan, mint egy katonai terepasztal, és amikor Henrik eldobja, nem egyszerűen a kabátját, hanem az országát dobja el. Ez az én világom, amikor a darab és a színpad drámai történései párhuzamba, szinkronba kerülnek — és megsokszorozódik a hatás.

— *Úgy tetszik, nem szereti a rádiójátékokat a színpadon.*

— Néha valóban úgy tűnik, a színészek elfelejtettek cselekedni. Az én eszményem szerinti előadásban, melyben lélektani mélységeket kutatunk, metaforikus megközelítéssel indukálunk nézői gondolatokat — rengeteg a mozgás, a tánc, a rituális cselekvés. És nincs epizódszerep, a statiszta is profi; ha bejön az ajtónálló, akkor az a legfontosabb a színpadon.

*

Díszlet- és jelmeztervek kiállítása? Bizony, még mindig ritka alkalom a mi világunkban. Míg készül valamely produkció, a tervező — *mint cseléd*. És meglepődünk, ha a színház teljességéről vannak kiforrott képzetei.

Csak remélhetni, hogy rendezők is megfordulnak Molnár Zsuzsa tárlatán, és megfogja őket a *gondolat*, amit Henrik palástja, a Vérnász fehér enyészete, Turandot három maszkja, a Pierrot-fantázia és a többi sugall.

Sulyok Erzsébet

Népzenei tábor

A Csongrád Megyei Tanács Művelődési Központja június 18—24-éig országos népzenei gyűjtő- és alkotótábort rendez pávakörvezetőknek és tagoknak, hangszeres népzenészeknek, népdalokat szerető fiataloknak. Tanulható hangszerek citera, furulya, tekerő, ütőgordon, hegedű, kontra, bőgő. A tábor helye a hódmezővásárhelyi Vendéglátóipari Szakközépiskola és Kollégium. Jelentkezési határidő: április 20-a, a Csongrád Megyei Tanács Művelődési Központjában (Szeged, Közép fasor 1—3.).

A füstmentes napon

A WHO 1988. április 7-ét „Nemzetközi Füstmentes Nap"-pá nyilvánította, mely napon a Hungária Biztosító és a Magyar Posta együttesen részt vett „A rák ellen az emberért, a holnapért" alapítvány javára szervezett gyűjtési akcióban. Erről a gyűjtési akcióról nem lehet meghatottság nélkül beszámolni, mert a postások ezrei, a biztosítósok és sok-sok társadalmi aktíva, nagy lelkesedéssel állt az ügy mellé, a nemes célért.

Elkövetkezett a várva várt nap, és a gépezet beindult. A falvak, nagyközségek, városok postahivatalai folyamatosan tartották a kapcsolatot, hogy tudják mely helységekben, menynyi a gyűjtés eredménye. Az egyik kis falucska hivatalvezetője, mikor látta, hogy csupán 20 forint van a levélszekrényben a társadalmi szervekkel közösen új gyűjtési akciót szervezett, s a falucska 2 ezer forint gyűjtésből befolyt összeget mondhat magáénak. A nehéz gazdasági körülmények mellett is jut pénzünk arra, hogy egy nemes cél érdekében kiszorítsuk forintjainkat, s adakozzunk.

A sokat szidott és elmarasztalt mai fiatalság elismerést érdemel, elsősorban az a száz medikus, akik Szeged város területén persellyel a kezükben járták a Belváros utcáit, valamint a vállalatokat. Név nélkül, de azt hiszem érdemes elmondani, volt olyan gyára Szegednek, ahova a lelkes medikusokat nem engedték be. Így az ott dolgozók, csak más módon adhatták adományukat. A Szegedi Postaigazgatóság KISZ-bizottsága külön gyűjtést szervezett azért, hogy a befolyt összeget megduplázza.

Az összegyűlt pénzt a postahivatalokban a társadalmi szervezetek által alapított bizottság számolta meg. A társadalmi szervezetek bizottságában volt a Hazafias Népfront, a KISZ, a Vöröskereszt, az MSZMP Egészségügyi Dolgozók Pártbizottsága, valamint a Csongrád Megyei Köjál egészségnevelési osztályának képviselője. „A rák ellen, az emberért, a holnapért" alapítvány javára Csongrád megyében 225 ezer 229,90 forint gyűlt össze, melyből Szeged város adománya 95 ezer 763 forint.

Köszönetet szeretnék mondani Szeged lakosságának, hogy az akció sikeréhez hozzájárultak, és adományaikkal az alapítvány növeléséhez is segítséget nyújtottak, mely összeget a Hungária Biztosító Csongrád Megyei Igazgatóság megkétszerezi. Az alapítvány javára továbbra is lehet felajánlásokat tenni a Szegedi Ipari Vásárnál vezetett különszámlán.

Orbán Ágnes

Káros...!

Magam azok közé tartozom, akik olvasták ugyan a füstmentes világnap felhívását, mégsem tudtam magam megtartóztatni minden bizonnyal fölöttébb káros szenvedélyemtől. Legföljebb az nyugtatott meg, hogy az eddig megszokott totális rémisztgetés helyett ezúttal a szervezők árnyaltabban kívántak lebeszélni a dohányzásról, vagy — ha ez nem is sikerül — hát legalább következményeit enyhíteni, azt javasolván: szívjunk lehetőleg olyan cigarettát, amely a legkevesebb káros anyagot tartalmazza.

Azóta is forgatom cigarettáink dobozait, s mit tegyek, de egyikről sem vagyok képes kisütni, melyik ártalmasabb kevésbé a másiknál. Igaz, lelki szemeim előtt néha fölrémlik egy-egy külföldi dohánygyár terméke, amelyik dobozán — hitelesített és független mérések alapján —, biz', keményen föltüntetik, hogy az adott márka mennyi nikotint, kátrányt, szén-monoxidot, s egyéb káros anyagot juttat szervezetembe, de hát hazai cigarettán eleddig véletlenül sem találtam ilyen adatokat. Pedig esküszöm, hogy az általam szívott fajta kiválasztásában igenis orientálnának efféle adatok. Sőt azt is el tudnám képzelni, hogy akár kormányrendelet tegye kötelezővé a dohánygyáraknak termékeik ilyen szempontú megvizsgáltatását a Kermivel, s a károsanyag-tartalomra vonatkozó adatok kötelező föltüntetését a dobozokon.

Igaz, minden cigarettacsomagra kötelező rányomtatni: „A dohányzás káros az egészségre!" De hát — ezt nevezik zéró információnak...

Sz. I.

Szakmai nap

A megyei művelődési központ és a Magyar Népművelők Egyesületének Csongrád Megyei Területi Szervezete mentálhigiénés szakmai találkozót rendez április 15-én, délelőtt 10 órától Újszegeden, a Közép fasor 1—3. szám alatt. Az estig tartó programok között szerepelnek előadások, szakmai beszélgetések, vetítések.